

Key words: Nizhyn Higher School, students, Prince Oleksandr Bezborodko Historical-Philological Institute, higher education, intelligentsia, everyday history

УДК 94(977):37.091

В.М. Крижанівський

REFERENCES

1. Viddil Derzhavnoho arkhivu Chernihivskoi oblasti v m. Nizhyni (dali VDACHON), f. 1105, op. 1, spr. 875.
2. VDACHON, f. 1105, op. 1, spr. 876.
3. VDACHON, f. 1105, op. 1, spr. 883.
4. VDACHON, f. 1105, op. 1, spr. 884.
5. VDACHON, f. 1105, op. 1, spr. 887.
6. Vishlenkova, E.A. (2003). *Kazanskiy universitet Aleksandrovskoy epokhi: Album iz neskolikh portretov [Kazan University of the Alexander era: Album of several portraits]*. Kazan: Izd-vo Kazansk. un-ta. [in Russian].
7. Glagoleva, E.V. (2014). *Povsednevnyaya zhizn yevropeyskikh studentov ot Srednevekovya do epokhi Prosveshcheniya [Daily life of European students from the Middle Ages to the Enlightenment]*. Moscow: Molodaya gvardiya. [in Russian].
8. Hordiienko, D.S. (2019). «Krymskiy shchodennyk» Mykhaila Berezhkova (cherven – serpen 1895 r.) [«Crimean diary» (June – August 1895)]. *Suhdeiskiy zbirnyk – Sougdaia collection*, (2), pp. 13–21. [in Ukrainian].
9. Gusiatrikov, P.S. (1971). *Revolutsionnoye studencheskoye dvizheniye v Rossii. 1899-1907 [Revolutionary student movement in Russia. 1899-1907]*. Moscow: «Mysl». [in Russian].
10. Ivanov, A.Ye. (2007). *Yevreyskoye studenchestvo v vysshey shkole Rossiyskoy imperii nachala XX veka. Kakim ono bylo? Opyt sotsiokulturnogo portretirovaniya [Jewish students in the higher school of the Russian Empire at the beginning of the 20th century. What was it like? Experience of socio-cultural portraiture]*. Moscow: Novyy khronograf. [in Russian].
11. Ivanov, A.Ye. (1999). *Studenchestvo Rossii kontsa XIX nachala XX veka: sotsialno-istoricheskaya sudba [Students of Russia at the end of the 19th and beginning of the 20th century: socio-historical fate]*. Moscow: ROSSPEN. [in Russian].
12. Levytska, N.M. (1998). *Akademichnyi studentskiy rukh v Ukraini v kintsy XIX – na pochatku XX st. [Academic student movement in Ukraine in the late 19th – early 20th centuries]*. Kyiv: TOV «Mizhnarodna finansova ahentsiya». [in Ukrainian].
13. Motsiaka, P.P. (2011). *Nizhynskiy Istoryko-filohichnyi instytut kniazya Bezborodka u portretakh ioho dyrektora [Nizhyn Historical and Philological Institute of Prince Bezborodko in portraits of its directors]*. Nizhyn: Vydavets PP Lysenko M.M. [in Ukrainian].
14. Samoilenko, H.V., Samoilenko, O.H. (2005). *Nizhynska vyshcha shkola: storinky istoriyi [Nizhyn Higher School: pages of history]*. Nizhyn: Vydavnytstvo NDU im. M. Hoholia; TOV «Aspekt-Polihraf». [in Ukrainian].
15. Olesich, N.Ya. (1982). *V. I. Lenin i revolyutsionnoye studenchestvo Rossii [V. I. Lenin and the revolutionary students of Russia]*. Moscow: Politizdat. [in Russian].
16. Olesich, N.Ya. (2002). *Gospodin student Imperatorskogo Sankt-Peterburgskogo universiteta [Mr. Student of the Imperial St. Petersburg University]*. St. Petersburg: Belveder. [in Russian].
17. Posokhov, I.S. (2013). *Studenstvo universitetiv Rosiiskoi imperii XIX – pochatku XX st.: ita evolyutsiya subkultury [Student's subculture: formation and evolution (on the materials of Russian universities of the 19th – early 20th centuries)]*. Kharkiv: «Raryety Ukrainy». [in Ukrainian].
18. Posokhov, S.I. (2006). *Obrazy universitetiv Rosiiskoi imperii drugoi polovyny XIX – pochatku XX st. v publitsystytsi ta istoriografii [Images of universities of the Russian Empire in the second half of the 19th – early 20th centuries in journalism and historiography]*. Kharkiv: KhNU named after V.N. Karazin. [in Ukrainian].
19. Ryzhakova, S.I. (2015). *Fuksy, kommitony, filistry... Ocherki o studencheskikh korporatsiyakh Latvi [Fuchs, committees, philistines ... Essays on student corporations in Latvia]*. Moscow: Novoye literaturnoye obozreniye. [in Russian].
20. Samoilenko, H.V., Samoilenko, O.H. (Comps.). (2015). *Nizhynska vyshcha shkola u spohadakh studentiv i vykladachiv: memuary: u 2 t. [Nizhyn higher school in the memories of students and teachers: memoirs: in 2 vols.] (Vol. 1: 1820–1919)*. Nizhyn: NDU im. M. Hoholia. [in Ukrainian].
21. Shyp, N.A. (2010). *Kyivska dukhovna akademiya v kulturno-osvitianskomu prostori Ukrainy (1819–1919) [Kyiv Theological Academy in the cultural and educational area of Ukraine (1819–1919)]*. Kyiv: Feniks. [in Ukrainian].
22. Shypko, L.V. (2007). *Naukova ta osvithnia diialnist Mykhaila Berezhkova [Scientific and educational activity of Mykhailo Berezhkov] (Extended abstract of Candidate's thesis)*. Kyiv. [in Ukrainian].
23. Kryvobok, O.P. (Ed.). (2019). *Shchodennyk profesora Mykhaila Berezhkova. Instyutskiy period (1882–1904) [Diary of Professor Mikhail Berezhkov. Institute period (1882–1904)]*. Nizhyn: NDU im. M. Hoholia. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 07.03.2021 р.
Рекомендована до друку 28.04.2021 р.

УРОДЖЕНЦІ БІЛОРУСЬКИХ ГУБЕРНІЙ У ГЛУХІВСЬКОМУ УЧИТЕЛЬСЬКОМУ ІНСТИТУТІ В ДОБУ ІМПЕРІЇ РОМАНОВИХ

У статті проаналізовано вклад Глухівського учительського інституту в підготовку білоруської інтелігенції в 1880–1910-х рр. За вище окреслений період в учительському інституті отримали системну освіту не менше ніж 29 литвинів. Більшість із них не повернулися на Батьківщину та брали активну участь у науковій і освітній діяльності на теренах Росії, України та Лівану.

Ключові слова: учительський інститут, учительська семінарія, вчитель, просвітницька діяльність.

Глухівський учительський інститут до 1909 р. був єдиним навчальним закладом, що здійснював підготовку вчителів для міських училищ Київського навчального округу. Хоча навчальний заклад розташовувався на теренах підросійської України, проте в ньому здобували освіту й уродженці російських, білоруських, польських губерній Російської імперії, підосманського Леванту. На жаль, це етнічне різноманіття не знайшло серйозного осмислення в наявній історіографічній традиції. Так, краєзнавці, історики намагалися окреслити життєвий та творчий шлях лише поодиноких вихованців-неукраїнців інституту (білорус Янка Журба, росіянин С. Сергеев-Ценський) багатолітньої імперії Романових [1; 2; 5; 8; 15]. Ураховуючи масштабність проблеми, у нашій статті сконцентруємо увагу на осмисленні питання перебування та навчання уродженців білоруських губерній Російської імперії в Глухівському учительському інституті в 1880–1910-х рр.

Спочатку доцільно окреслити достатньо аморфний термін «білоруські губернії». Під цією дефініцією ми розуміємо губернії Віленського навчального округу, в яких більшу або вагомому частину населення складали етнічні білоруси. Відповідно до цього критерію до «білоруських губерній» зараховуємо Мінську, Могилівську, Вітебську, із значним застереженням – Гродненську. Проте, якщо із его-документів нам відомо, що особа ідентифікувала себе з «білоруським народом», то враховуємо й цих поодиноких вихованців з Седлецької (Варшавський навчальний округ) та Ковенської губерній (Віленський учбовий округ). Доцільно до «білоруських теренів» віднести й простори Суразького та Мглинського повітів Чернігівської губернії. На жаль, наявна джерельна база не дозволяє у повній мірі авторизувати ідентичність вихованців інституту з цих двох повітів колишньої Гетьманщини. Тому в нашій роботі ми не будемо враховувати білорусів з цих територій. На нашу думку, проблема «чернігівських білорусів» заслуговує на окрему розвідку.

За нашими підрахунками в 1882–1890 рр., 1893 р., 1895 р., 1896 р., 1898–1906 рр., 1908 р., 1910 р., 1911 р. у Глухівському інституті навчалось 29 уродженців білоруських губерній Віленського навчального округу, Сідлецької губернії. Якщо в 1880-х рр. – 1905 р., зазвичай,

навчалося по одному, зрідка – два білоруси на курс, то на 1906 р. – по два; 1908 р., 1910 р. – по чотири особи [6, с. 37–120; 7; 9, с. 166; 10]. Зрозуміло, що виникає логічне питання: чому білоруси приїжджали навчатися до Глухова? Ми вважаємо, що для відповіді на нього можна виокремити кілька причин.

По-перше, обмежена можливість Віленського учительського інституту брати на навчання здібних абітурієнтів. До 1884 р. заклад перебував у просторій будівлі колишнього Віленського університету, яка знаходилася в центрі губернського міста. 1884 р. інститут був переведений у невелике незатишне приміщення чоловічої гімназії. У свою чергу, Міністерство освіти, для подолання проблеми нестачі аудиторій, 1886 р. зменшило державне замовлення з 60 до 45 осіб. На 1 січня 1888 р. у Віленському інституті, із відрахуванням вибулих вихованців, навчалася лише 41 особа. Для прикладу, у Глухівському учительському інституті контингент вихованців був істотно більший. Так, у 1880-х рр. кількість глухівських інститутців коливалася в межах 49–58 осіб [3, с. 8–11; 4, с. 124–131; 12, с. 17; 13, столб. 583].

По-друге, Віленський інститут не був спроможний поглинути велику кількість випускників учительських семінарій. На нашу думку, варто детальніше проаналізувати цю проблему. В останній третині XIX ст. перед випускниками учительських семінарій постала дилема: працювати у сільській школі або продовжити навчання в учительському інституті й отримати звання «міський учитель», стати держслужбовцем. У Віленському навчальному окрузі розгорнулася жорстка конкуренція між випускниками педагогічних семінарій. Якщо в Київському навчальному окрузі у 1880-ті – на початку 1900-х рр. діяли лише Острозька (Дедеркальська) та Коростишівська учительська семінарії, які в кращі роки закінчували лише 40–60 «сільських вчителів», то на теренах Віленського навчального округу функціонували аж 5 учительських семінарій (Молодечинська, Поневежська, Свіслоцька, Несвіжська та Полоцька), котрі випускали понад 100 вихованців (поч. 1900-х рр.). Зрозуміло, що Віленський учительський інститут з державним замовленням у 45 осіб не міг поглинути таку кількість семінаристів. Заради справедливості доцільно відмітити, що саме на цю категорію вступників Віленський інститут був зорієнтований. Наприклад, у 1899–1900 н. р. 87 % (48 осіб) вихованців інституту мали семінарську освіту. За таких умов частина потенційних абітурієнтів-семінаристів намагалися подати документи в учительський інститут Київського навчального округу. Для підтвердження цієї думки наведемо статистичні дані. Так, з 20 білорусів, що навчалися в Глухівському інституті у 1882–1906 рр., 15 (75 %) осіб були колишніми семінаристами [3, с. 47–48; 6, с. 37–120; 14, с. 88–89, 142–143].

По-третє, транспортна інфраструктура 1880-х рр. не була спроможна забезпечити зв'язок між багатьма губерніями Віленського навчального округу. Для жителів

Могилівської губернії було зручніше добиратись до Глухова, а не до Вільно. У 1882–1893 рр. 5 із 8 білорусів Глухівського інституту були уродженцями центральних та південних повітів Могилівської губернії. Проте в подальшому Глухівський інститут стає бажаним місцем навчання для абітурієнтів й інших, віддалених, білоруських губерній: Мінської, Гродненської, Вітебської [6, с. 37–65].

Також варто окреслити учительські семінарії, які закінчували литвини-білоруси. Так, Полоцьку учительську семінарію закінчували уродженці Вітебської та Могилівської губерній П. Чубов (1885), Й. Рибчинський (1886), А. Шако (1887), В. Шак (1888), К. Черняков (1889), М. Лещенко (1890), Янка Журба (1909); Свіслоцьку семінарію – уродженець Гродненської губернії М. Камінський (1895); Несвіжську семінарію – уродженці Мінської губернії О. Стасевич (1898), С. Фурс (1899), А. Лесик (1900), В. Моніч (1900), С. Костюк (1901), М. Сак (1902), Н. Клок (1903). 1903 р. Молодечинську семінарію закінчив П. Гуринович; І. Ляшок – Бельську семінарію (Седлецька губернія), Карпович – Поневежську семінарію (Ковенська губернія) [6, с. 37–120; 9, с. 166].

Оскільки 3/4 білорусів-вихованців Глухівського інституту закінчили спочатку учительську семінарію, то вони були старшими за своїх одногрупників. Так, середній вік випускника інституту, що отримав базову освіту в міському училищі, коливався в межах 19–20 років, у той час, як середній вік білорусів-випускників 1885–1911 рр. був у межах 27,5–28 років. Не даремно М. Карпов своїх одногрупників-білорусів називає «старічками». Під сленговим словом «старічки» розумілися особи, які були сімейними й тривалий час пропрацювали в сільських школах [6, с. 37–120; 7, с. 260; 9, с. 166].

Доцільно підкреслити, що уродженці білоруських губерній Віленського навчального округу були одними з найкращих вихованців Глухівського інституту на межі XIX–XX ст. Для прикладу, з 20 білорусів, що навчалися в інституті в 1885–1906 рр., 7 осіб (35 %) закінчили навчальний заклад із медаллю (В. Шак, М. Лещенко, М. Камінський, О. Стасевич, А. Лесик, В. Моніч – срібною, М. Сак – золотою). У свою чергу, серед представників інших національностей (українці, росіяни, араби) цей показник був у три рази нижчим і коливався в межах 11–12 %. Таким чином, 20 білорусів, що склали 5,5 % від загальної кількості випускників Глухівського інституту за 1885–1906 рр., отримали 7 медалей з 38 загальних відзнак (18 %) [6, с. 37–120].

Також освічені уродженці губерній Віленського навчального округу західних повітів Чернігівської губернії брали активну участь у національному відродженні білоруського народу. На початку 1908 р. в інституті було створено нелегальну організацію «Білоруський національний союз», яка займалася питаннями самоосвіти в національному дусі та поширення ідеї націоналізації школи. Для цього гуртка спеціально була облаштована білоруська бібліотека, читальня, організовувалися те-

матичні лекції. Вихованці інституту Янка Журба (І. Івашина) та Н. Ярошевич були активними дописувачами першого білоруського журналу «Наша ніва» [11, с. 41].

Окремо варто розкрити питання кар'єрного шляху вихованців-білорусів Глухівського інституту. Наявна джерельна база та історіографічна традиція уможливорює реконструкцію (частково або повністю) життєвого та творчого шляху лише 19 випускників з 29. Усі білоруси, які спочатку закінчили учительські семінарії, пов'язали свій життєвий шлях з освітянською нивою. Зрозуміло, що в статті ми не будемо розкривати життєвий шлях всіх 19 випускників. Бажаючи можуть ознайомитися з цієї інформацією в словнику «Вихованці Глухівського учительського інституту (1874–1906)». У свою чергу ми сконцентруємо увагу на найбільш цікавих особистостях.

Так, доцільно звернути увагу на О. Стасевича та М. Сака, які розпочали свою педагогічну роботу з Близького Сходу. На межі XIX–XX ст. Російська імперія силами Імператорського Палестинського товариства в Леванті розбудовувала освітянську мережу. Оскільки навчальні програми були майже ідентичні російським, тому частина педагогічних кадрів запрошувалась з імперії Романових. О. Стасевич від 1898 р. до 1912 р. працював учителем Назаретського пансіону, помічником інспектора учбових закладів Палестинського товариства в Галілейському навчальному окрузі. 1912 р. повернувся в Російську імперію й влаштувався на посаду інспектора народних училищ Мітавського району Курляндської губернії.

М. Сак скалькував педагогічний шлях свого земляка. Так, від 1902 р. до 1910 р. учителював у Назаретській учительській семінарії. 1910 р. повернувся та по чергово працював помічником столоначальника канцелярії попечителя Київського навчального округу (1910 – вересень 1911), директором Київського 5-го двокласного міського училища (11 вересня 1911 р. – на 1912), Київського 6-го вищого початкового училища ім. Цесаревича Олексія (на 1915) [6, с. 86, 103].

У свою чергу випускник 1890 р. М. Лещенко спробував реалізувати себе в педагогічних закладах Оренбурзького навчального округу. Він по чергово працював учителем-інспектором Оренбурзького 2-го трикласного міського училища (Оренбурзька губ.), учителем математики Оренбурзької Киргизької учительської школи, учителем Бірської жіночої гімназії (Бірський повіт, Уфимська губернія). На 1906 р. – на 1916 р. працював учителем історії, географії, природознавства Бірської учительської школи для іногородців [6, с. 54].

Карколомну наукову кар'єру в Україні зробив білорус В. Моніч, який народився 10 квітня 1874 р. у с. Щорс (Мінська губернія). Після закінчення учительського інституту в 1900–1902 рр. працював учителем російської мови в Канівському двокласному міському училищі (Київська губернія) та Луганському чотирикласному міському училищі (Катеринославська губернія). У 1909 р. закінчив із відзнакою Харківський техноло-

гічний інститут. Працював на заводі Гартмана в Луганську. 1910 р. став стипендіатом міністерства освіти для підготовки до викладацької роботи при технологічному інституті. У 1911–1912 рр. вивчав потягобудування та займався науково-дослідною роботою в Шарлоттенбурзькому політехнікумі (Берлін, Німеччина). У 1913–1929 рр. викладав у Харківському технологічному інституті, перебуваючи на посадах доцента (від 1918 р.), ад'юнкт-професора (від 1919 р.), професора (від 1923 р.). Від 1921 до 1929 рр. був керівником науково-дослідної кафедри з паровозобудування, науково-дослідної кафедри машинобудування. Також у 1924 р. викладав у Харківському державному електромеханічному робітничому технікумі ім. Профінтерна. Від 1925 р. – в член редакційної комісії «Известий Харьковского технологического института». Помер 1929 р. в Харкові [6, с. 93].

У Глухівському інституті також навчався «батько» Білоруського політехнічного інституту Н. Ярошевич, який народився 11 липня 1885 р. у м. Сверхень (Мінська губернія). Закінчив Мирчське міське училище, працював учителем Головенчицького училища (Мінська губернія). Після закінчення Глухівського інституту перебував на посадах учителя в Шосткинському трикласному міському училищі (1 липня 1906 р. – 1 січня 1908 р.), у Глухівському ремісничому училищі ім. Н.А. Терещенка (1 січня 1908 р. – 1910). Упродовж 1910–1914 рр. навчався в Московському інституті сільського господарства. Далі працював агрономом у Лебединському повіті Харківської губернії; читав лекції з агрономії в навчальних закладах Мінської, Смоленської, Харківської губерній. 1915 р. навіть пропрацював інспектором малого кредиту у Сумському відділенні Державного банку. У 1915 р. – мобілізований до царської армії. Від 16 листопада 1917 р. став головою Мінської повітової земської управи. Виступав проти розгону Всебілоруського установчого зібрання, був заарештований.

За сприяння Н. Ярошевича відкрито Мінське політехнічне училище, яке 1919 р. було перетворене в політехнікум. 1 грудня 1920 р. на базі цього політехнікуму відкрили Білоруський державний політехнічний інститут, а Н. Ярошевич став його ректором. На жаль, успішна адміністративна та педагогічна кар'єра перервалася арештом від 9 березня 1921 р. Через місяць він повернувся до викладацької діяльності. 1922 р. був переведений на посаду заступника директора Білоруського державного інституту сільського господарства. Через загрозу арешту від середини 1920-х рр. працював у Середньоазійському державному університеті, Інституті іригації та механізації сільського господарства Узбецької СРР. У 1930 р. був заарештований та виселений разом із сім'єю з Ташкента в сільську місцевість. Тільки через три роки йому дозволили повернутися до Ташкента. 1937 р. був звинувачений у шпіонажі на користь іноземної розвідки та засуджений до 10 років таборів. Був направлений в один із таборів Краснояртабору та розстріляний [6, с. 120].

З нашим інститутом пов'язаний життєвий шлях відомого білоруського громадського діяча, педагога А. Лесика, який народився 28 серпня 1872 р. у селянській родині у с. Ніколаївщина (Мінський повіт, Мінська губернія). Його батько був орендаром у князя Радзивілла. Після закінчення Несвізької учительської семінарії 6 років вчителював у народних школах Мінської губернії. По закінченню Глухівського інституту працював у Новгород-Сіверському двокласному міському училищі (1 жовтня 1900–1907). У цей період займався активною просвітницькою діяльністю: організовував народні читання, лекції та ін. 1907 р. обраний в II Державну Думу від трудової партії від Чернігівської губернії. Цього ж року був звільнений зі школи. Від 1923 р. – науковий співробітник Інституту білоруської культури, викладав у педагогічному технікумі, займався питаннями білоруського правопису. Після 1933 р. йому заборонили займатися викладацькою діяльністю, жив з репетиторства. У роки німецької окупації в Мінську займався підготовкою підручників для школи. Разом з відступаючою німецькою армією дійшов до Чехословаччини. 1945 р. повернувся в с. Ніколаївщину.

Загалом надзвичайно цікава вся родина Лесиків. Так, брат, Лесик Язеп (Йосиф) Георгійович (1883–1940), – відомий білоруський політичний діяч, мовознавець, педагог. У революційні 1917–1921 рр. – член партії Білоруська соціалістична громада, брав участь у роботі Загальнобілоруського з'їзду (1917), входив до Ради Білоруської Народної Республіки та Народного секретаріату Білорусі. Один із ініціаторів проголошення Білоруської Народної Республіки. Від 1921 р. викладав у Білоруському державному університеті, працював у Інституті білоруської культури та Білоруській Академії наук. Автор підручників з білоруської мови для шкіл та педагогічних технікумів. Тричі був заарештований: 1921 р., 1930 р., 1938 р. Помер 1940 року у Саратовській тюрмі. У свою чергу сестра, Анна Георгіївна Лесик (1857–1929), була матір'ю відомого білоруського поета Якуба Коласа [6, с. 93].

Таким чином, на межі XIX–XX ст. Глухівський учительський інститут перетворився на освітній осередок, у якому навчалася талановита білоруська молодь. В учительському інституті литвини-білоруси отримали необхідні знання для побудови успішної наукової та освітньої кар'єри.

ДЖЕРЕЛА

1. Гирич Я.М. Листування С. Сергєєва-Ценського з директором Глухівського учительського інституту Г. Сапітоном. *Сіверщина в історії України*. 2017. Випуск 10. С. 412–417.
2. Гнатюк Л.В. Становление личности С.Н. Сергеева-Ценского-педагога. *С.Н. Сергеев-Ценский – выдающийся советский писатель-академик (к 110-летию со дня рождения)*. Глухов, 1984. С. 3–5.
3. Двадцатипятилетие Виленского учительского института. 1875–1900. Краткая историческая записка. Вильно, 1900. 85 с.
4. Извлечение из Всеподданейшего отчета Министра Народного Просвещения за 1888 и 1889 годы. Санкт-Петербург, 1893. 218, 151, III с.
5. Кривко Я. Зв'язки білоруського поета Янки Журби з Україною і Глуховом. *За перемогу*. 1958. 13 червня.

6. Крижанівський В. Випускники Глухівського учительського інституту (1874–1906). Біографічний словник. Глухів, 2019. 136 с.

7. Крижанівський В.М. Вихованці Глухівського учительського інституту М. Карпов та А. Михайлець за матеріалами Історико-педагогічного музею ГНПУ ім. О. Довженка. *Сіверщина в історії України*. 2020. № 13. С. 257–265.

8. Крижанівський В.М. Глухівський учительський інститут та підготовка педагогічних кадрів для шкіл Імператорського православного палестинського товариства. *До 100-річчя від дня народження академіка Омеляна Прицака (1919–2006)*. Київ, 2019. С. 17–18.

9. Крижанівський В.М. Спогади Олександра Олексійовича Карпекіна про Глухівський учительський інститут міжреволюційної доби. *Історичні студії суспільного прогресу*. Випуск 4. 2016. С. 159–169.

10. Лист М.П. Гея до І.М. Ляшка від 20 грудня 1966 року. Фонди історико-педагогічного музею ГНПУ ім. О. Довженка.

11. Русова С. К вопросу о белорусской школе. *Русская школа*. 1908. № 11. с. 39–42.

12. Сапитон Г.Л. Глуховському учительському інституту 75 лет (1874–1949 гг.). Глухов, 1949. 43, 4 с.

13. Сборник постановлений по Министерству Народного Просвещения. Царствование императора Александра III, 1885–1888 годы. Санкт-Петербург, 1894. Т. 10. 1490 столбцов, 130 с.

14. Статистические сведения по начальному образованию в Российской империи (Данные 1905 года) / ред. В.И. Фармаковского и А.А. Шапеллона. Одесса, 1908. 313 с.

15. Шахненко В.И. Глуховский пединститут в жизни С.Н. Сергеева-Ценского (по материалам писем писателя). *Вопросы профессиональной подготовки учителя в свете Основных направлений реформы общеобразовательной и профессиональной школы*. Глухов, 1984. С. 22–23.

Kryzhanivskiy V.M. Natives of Belarussian provinces in Hlukhiv teacher's institute

The purpose of the study is to understand the role of the Hlukhiv Teachers' Institute in the training of the Belarussian intelligentsia in 1885–1911. The research methodology is based on principles of historicism, scientificity, and systematics. Historical-generic and historical-systemic methods are used to disclose the defined theme in the article. Scientific novelty. The issue of teaching Belarussians in teacher's college during the Romanov empire were determined based on a wide range of sources

Hlukhiv Teacher's Institute became an important center for training teachers at the turn of the XIX–XX centuries. 29 natives of the Belarussian provinces studied at the institute. Lithuanian-Belarussians received high-quality knowledge and realized themselves in the system of education and science. P. Chubov, Y. Rybchynskiy, P. Feshchenko, A. Shako, M. Leshchenko, M. Kaminskyi, O. Stasevych, M. Sak, S. Furs, O. Mohylnytskyi realized themselves in the education system in Ukraine, Belaruss, Russia. A. Lesyk was elected a deputy from the Labor Party to the State Duma. A. Lesyk became a famous Belarussian public figure and teacher-methodologist after the First World War. V. Monich studied at the Kharkiv Institute of Technology and Charlottenburg Polytechnic after graduating from the Teacher's Institute. He became a famous scientist on the problems of steam locomotive, taught at the Kharkiv Institute of Technology. N. Yaroshevich studied at the Moscow Institute of Agriculture after graduating from the Teachers' Institute. N. Yaroshevich headed the Belarussian State Polytechnic Institute in 1920. He was arrested in 1921. N. Yaroshevich moved to Uzbekistan to avoid arrest. He worked at the Central Asian State University, the Institute of Irrigation and Agricultural mechanization.

Key words: teacher's institute, teacher's seminary, teacher, educational activity.

REFERENCES

1. Hyrych, Ya.M. (2017). Lystuvannia S. Serhieieva-Tsenskooho z dyrektorom Hlukhivskoho uchytelskoho instytutu H. Sapitonom [Correspondence of S. Serheev-Tsenskiy with the director of Hlukhiv Teacher's Institute H. Sapiton]. *Sivershchyna v istorii Ukrainy*, issue 10, pp. 412–417. [in Ukrainian].
2. Gnatyuk, L.V. (1985). Stanovlenie lichnosti S. N. Sergeeva-Tsenskooho-pedagoga. *S.N. Sergeev-Tsenskiy – vyidayushchysya sovetskiy pisatel-akademik (k 110-letiyu so dnya rozhdeniya)*. *Tezisy doklada nauchno-prakticheskoy konferentsii*, pp. 3–5. Gluhov. [in Russian].
3. *Dvadsatipyatiletie Vilenskogo uchitelskogo instituta. 1875–1900. Kratkaya istoricheskaya zapiska*. (1900). Vilno. [in Russian].
4. *Izvlachenie iz Vsepoddaneyshego otcheta Ministra Narodnogo Prosveshcheniya za 1888 i 1889 godyi*. (1893). Peterburg. [in Russian].
5. Kryvko, Ya. (1958). Zv'iazky biloruskoho poeta Yanky Zhurby z Ukrainoi i Hlukhovom [Relations of the Belarussian poet Yanka Zhurba with Ukraine and Hlukhiv]. *Za peremohu*, 13 chervnia. [in Ukrainian].
6. Kryzhanivskiy, V. (2019). Vypuskniki Hlukhivskoho uchytelskoho

instytutu (1874–1906). [Graduates of the Hlukhiv Teacher's Institute (1874–1906).] *Biohrafichnyi slovnyk*. Hlukhiv. [in Ukrainian].

7. Kryzhanivskiy, V.M. (2020). Vykhovantsi Hlukhivskoho uchyteľskoho instytutu M. Karpov ta A. Mykhaillets za materialamy Istoryko-pedahohichnoho muzeiu HNPU im. O. Dovzhenka [Pupils of Hlukhiv Teacher's Institute M. Karpov and A. Mykhaillets according to the materials of the Historical and Pedagogical Museum of HNPU named after O. Dovzhenko.]. *Sivershchyna v istorii Ukrainy*, issue 13, pp. 257–265. [in Ukrainian].

8. Kryzhanivskiy, V.M. (2019). Hlukhivskiy uchyteľskiy instytut ta pidhotovka pedahohichnykh kadriv dlia shkil Imperatorskoho pravoslavnoho palestynskoho tovarystva [Hlukhiv Teachers' Training Institute and teacher training for schools of the Imperial Orthodox Palestinian Society.]. *Do 100-richchia vid dnia narodzhennia akademika Omeliana Pritsaka (1919–2006)*, pp. 17–18. Kyiv. [in Ukrainian].

9. Kryzhanivskiy, V.M. (2016). Spohady Oleksandra Oleksiiovycha Karpekina pro Hlukhivskiy uchyteľskiy instytut mizhrevoliutsiinoi doby [Memoirs of Oleksandr Oleksiiovych Karpeka about the Hlukhiv Teacher's Institute of the Interrevolutionary period.]. *Istorychni studii suspilnoho prohresu*, issue 4. p. 166. [in Ukrainian].

10. Lyst M.P. Heia do I.M. Liashka vid 20 hrudnia 1966 roku. Fondy istoryko-pedahohichnoho muzeiu HNPU im. O. Dovzhenka [Letter M.P. Hei to I.M. Lyashko dated December 20, 1966. Funds of the Historical and Pedagogical Museum of GNPU. O. Dovzhenko.]. (unpublished).

11. Rusova, S. (1908). K voprosu o beloruskoy shkole [On the question of the Belarusian school]. *Russkaya shkola*, vol. 11. p. 41. [in Russian].

12. Sapiton, G.L. (1949). *Glukhovskomu uchitel'skomu institutu 75 let (1874–1949 gg.)*. *Glukhov Teachers' Training Institute is 75 years old (1874–1949)*. Glukhov. [in Russian].

13. *Sbornik postanovleniy po Ministerstvu Narodnogo Prosveshcheniya. Tsarstvovaniye imperatora Aleksandra III, 1885–1888 gody* [Collection of resolutions on the Ministry of Public Education. Reign of Emperor Alexander III, 1885–1888.]. (1894). V. 10. St. Petersburg. [in Russian].

14. Farmakovskiy, V.I. (1908). *Statisticheskie svedeniya po nachalnomu obrazovaniiyu v Rossiyskoy imperii (Dannye 1905 goda)* [Statistics on primary education in the Russian Empire (Data from 1905)]. Odessa. [in Russian].

15. Shahnenko, V.I. (1984). *Gluhovskiy pedinstitut v zhizni S.N. Sergeeva-Tsenskiego (po materialam pisem pisatelya)* [Glukhov Pedagogical Institute in the life of S.N. Sergeev-Tsensky (based on the letters of the writer.]. *Voprosy professionalnoy podgotovki uchiteľly v svete Osnovnykh napravleniy reformy obsheobrazovatelnoy i professionalnoy shkoly*, pp. 22–23. Glukhov. [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 09.03.2021 р.
Рекомендована до друку 28.04.2021 р.

УДК 94(437:477)«1917/1933»

О.В. Пластун

МАЛОЗНАНІ УРОДЖЕНЦІ КРОЛЕВЕЧЧИНИ – ВИПУСКНИКИ УКРАЇНСЬКОЇ ГОСПОДАРСЬКОЇ АКАДЕМІЇ У ПОДЕБРАДАХ

У статті опубліковані дані, отримані з архівних документів ЦДАВО України, що стосуються особових справ випускників Української господарської академії у Подєбрадах. Ці студенти народилися на Кролевеччині та воювали в лавах Армії УНР під час Української революції 1917–1921 рр.

Автор зосереджує увагу на особових справах п'ятох студентів, які навчалися в цьому навчальному закладі протягом 1923–1933 рр. Дослідження має на меті популяризувати маловідомі імена часів Української революції 1917–1921 рр. у контексті локальної історії на прикладі уродженців колишнього Кролевецького повіту.

Ключові слова: Українська революція 1917–1921 рр., Кролевецький повіт, Українська господарська академія, Подєбради, інтернаційний студент, іспит, біографія, Ф.О. Власенко, І.М. Кобизський, М.А. Кушніренко, Г.Т. Радченко, М.П. Старогорський.

Актуальність звернення автора до цієї теми обумовлена необхідністю вивчення локальної історії та персоналізації учасників Української революції 1917–1921 рр. у зв'язку з відзначенням її річниці та проведенням відповідних заходів на державному рівні.

Зрозумілим є той факт, що в радянській історіографії не існувало фундаментальних досліджень з означеної проблеми, оскільки політика тогочасної правлячої верхівки однобічно і тенденційно трактувала ці події, що у свою чергу часто супроводжувалося підміною термінів та понять. Завдання сучасної української історичної науки полягає в донесенні до суспільства об'єктивної інформації з використанням досвіду попередників для запобігання помилок у майбутньому.

Для написання статті автор опрацював роботи представників української діаспори (М Антонович [10], С. Наріжний [13]), свідчення місцевих краєзнавців (П. Радченко [16]), наукові видання по загальній проблематиці Української революції 1917–1921 рр. (І. Срібняк [12], Я. Тинченко. [17]), літературу, пов'язану з функціонуванням Української господарської академії (О. Пеленська [14], О. Песчаній [15]).

Українська господарська академія в місті Подєбради (колишній Чехословаччині – Авт.) заснована у 1922 році. На початкових етапах своєї освітянської діяльності заклад не мав ані достатньої кількості викладачів, ані навчальних засобів. У академії не було ні таблиць, ні збірок, а також жодної фахової книги чи підручника українською мовою [15, с. 147].

Академія складалася з трьох факультетів: агрономічно-лісового, економічно-кооперативного, інженерного. Навчання тривало 4 роки і складалося з 8-ми семестрів. Кожний академічний рік мав 2 семестри: зимовий – з 1 вересня по 1 березня, та літній – з 1 березня по 1 вересня. Після закінчення перших чотирьох семестрів та виконання всіх практичних завдань студенти складали при окремій факультетській комісії перший півкурсний іспит, а після завершення решти семестрів скла-